

УДК 37(477)(092):364

ORCD 0000-0001-6541-1941

Ольга Матрос

СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНІ ПОГЛЯДИ ІВАНА ВАСИЛЬОВИЧА ЛУЧИЦЬКОГО (1845-1918)

Проведений аналіз наукової літератури з теми дослідження свідчить, що деякі відомості про життєвий та творчий шлях І. Лучицького висвітлено на сторінках праць його сучасників, зокрема Е. Тарле та В. Піскорського. У наш час про формування світоглядних переконань ученого згадується в наукових дослідженнях та працях Н. Логунової, О. Новікової, В. Потульніцького, С. Стельмаха, В. Онопрієнко. Проте історіографічний аналіз наукової літератури свідчить про те, що досі немає цілісного дослідження соціально-виховних поглядів І. Лучицького, недостатньо вивчено та висвітлено соціально-виховні переконання вченого.

Мета статті – розкрити соціально-виховні погляди Івана Васильовича Лучицького за період викладацько-просвітницької роботи та його внесок у розвиток педагогічної освіти України.

Іван Васильович Лучицький – український історик, педагог, просвітник, громадський діяч – народився 2 червня 1845 р. у Кам'янці на Поділлі в родині вчителя семінарії (згодом гімназії) [21, арк. 1]. Батько І. Лучицького був учителем давніх мов – давньогрецької, латини, давньоєврейської – та геніальним учителем російської словесності [24, арк. 2].

Тому геніальність та вміння викладати успадкував від батька І. Лучицький, який у майбутньому теж себе проявив талановитим викладачем та виростив ряд відомих науковців.

І. Лучицький – єдиний син у сім'ї, який, не маючи товаришів, ріс у товаристві дорослих тринадцятилітніх дітей, тому не одразу пішов до

гімназії, а отримував домашнє виховання.

Лише у 1857 р. він вступив до третього класу Кам'янець-Подільської чоловічої гімназії [16, с. 43], яка зустріла І. Лучицького дуже неприязно. Через рік (1858 р.) у Кам'янець-Подільській гімназії почалися певні зміни. Потроху почали зникати застарілий механізм «зазубрювання», вистоявання в церкві на богослужінні, муштра миколаївських часів. У 1859 р. приїхали нові вчителі з новими педагогічними та суспільними поглядами. І. Лучицький навчався у п'ятому класі, коли гімназію відвідав новий попечитель округу, відомий М. Пирогов [16, с. 43].

З дисциплін шкільного циклу І. Лучицького цікавила математика, історія мало цікавила, тому що на той час навчання з російської історії велося за підручником Устрялова. Це була «суха» книжка, яка не могла викликати захоплення в учнів, посягти любов до історії, а тим більше зацікавити минулим [3, с. 100-101].

У 1861 р. за непокору новим релігійним порядком, запровадженим новоспеченим подільським владикою Євсеєм, батько Івана Лучицького, бажаючи позбутися неприємностей, перевівся із семінарії до чоловічої Першої Київської гімназії [2, с. 392], куди перевів у сьомий клас і сина. Саме тут до рук І. Лучицького потрапляє книга Ф. Гізо («Історія цивілізації в Європі»), а згодом («Історія XVIII століття») Ф. Шлосера. Ці книги справили на І. Лучицького великий вплив і змінили наукові погляди [16, с. 44-45].

У 1862 р. І. Лучицький закінчує Київську першу гімназію і в цьому ж році стає студентом історико-філологічного факультету Київського університету Св. Володимира [1, с. 376]. Як зазначає О. Грушевський у статті: «Київський університет, до якого вступив І. Лучицький, не міг похвалитися своїми науковими силами. Старі викладачі вже не задовольняли амбіційних студентів, а молодих науковців було небагато. На той час історико-філологічний факультет переживав не кращі часи: професорів було мало, всього два класики, один історик, один славіст, один філософ та один історик російської літератури. Кафедри всесвітньої та російської історії не були заміщені, а викладала ці курси людина, мало підготовлена. Викладання давало мало, і доводилося

доповнювати його самостійним читанням. Серйозний студент змушений був самостійно працювати, не маючи ніяких вказівок та пояснень від професора. Студенти навмання шукали відповідні твори і джерела, перечитуючи не потрібну літературу, не знаючи про необхідну. Через це багато затрачалося часу і зусиль на підготовчу працю, яку можна було б полегшити» [3, с. 101].

Така ситуація продовжувалася упродовж багатьох років, не вистачало професорів для екзаменив у магістрантів, і декілька років поспіль М. Драгоманову доводилося для екзамену їздити до Одеси [16, с. 46].

Молодий студент І. Лучицький намагався здобувати знання самостійно, за що йому призначили стипендію Кирила і Мефодія у розмірі 240 рублів у рік. Таку стипендію призначали «недостатнім студентам, які відзначилися успіхами в науках та поведінці» [4, с. 150].

Залишені поза увагою викладачів, студенти відчували своє складне становище і шукали виходу. На зібраннях студенти вирішили просити Раду університету заповнити пусті кафедри, аби мати керівників наукових праць, тому що студентам доводилося самостійно шукати керівника [3, с. 101].

У 1866 р. І. Лучицький закінчив навчання в Київському університеті Св. Володимира із ступенем кандидата і був залишений стипендіатом (в аспірантурі) при університеті для підготовки до професорського звання по кафедрі загальної історії [1, с. 376]. У 1868 р. І. Лучицький витримав магістерський іспит і повністю віддався розробці теми, яку він обрав ще перед закінченням університету [16, с. 48]. Наслідком дворічного перебування стипендіатом стало написання праці «Адам Фергюсон и его историческая теория» (1868), яку І. Лучицький прагнув захистити як дисертацію *provenialegendi* (з отриманням права читати лекції). Із невідомих причин захист дисертації так і не відбувся [7, с. 1-27].

Саме навчання в університеті та ознайомлення із забороненою та напівзабороненою літературою сформувало у І. Лучицького філософське наукове світобачення та негативне ставлення до будь-якої нетерпимості, соціально-виховні погляди змін на краще.

У 1869 р. І. Лучицький влаштувався вчителем російської мови і церковнослов'янської словесності в Києво-Подільську прогімназію, тому що завершувався термін перебування його в аспірантурі. А вже наступного року його у цій же гімназії призначили вчителем історії та географії [20, арк. 1].

У 1870 р. І. Лучицький у Київському університеті Св. Володимира публічно захистив дисертацію «Гугенотская аристократия и буржуазия на юге после Варфоломеевской ночи», яка

була представлена на факультеті для отримання звання приват-доцента загальної історії [14, с. 37]. У цьому ж році І. Лучицький прочитав дві пробні лекції із загальної історії на звання приват-доцента «М. Лопиталь и отношение его к религиозным партиям во Франции» та «Генерал Монк», а згодом ці лекції були надруковані у газеті «Университетские известия» в 1871 р. [14, с. 37-38]. Це стало початком викладацької діяльності І. Лучицького [1, с. 376-377].

У жовтні 1871 р. І. Лучицький в Казані захистив дисертацію на тему: «Феодалная аристократия и кальвинисты во Франции» (отримав ступінь магістра загальної історії) [6, с. 2]. Ця магістерська дисертація І. Лучицького отримала схвальні відгуки у французьких газетах. Захистивши дисертацію, учений отримав закордонне відрядження на два роки до Франції. Згодом воно було продовжене ще на один рік [3, с. 101].

Учений не лише займався наукою, але і цікавився життям, що його оточувало, політичною і культурною діяльністю. І. Лучицький приїхав до Парижа в 1872 р., коли ще не вщухали пристрасті, викликані військовим розгромом Франції і кривавим приборканням комунарів. Наукові заняття зблизили І. Лучицького з другою групою людей. Бажаючи ознайомитися з ходом і характером практичних занять з історії у вищих навчальних закладах Франції, І. Лучицький відвідував «Школу хартій» («Ecole des chartes») і «Школу вищих досліджень» («Ecole des Hautes etudes»). Учений потоваришував з директором «Школи хартій» («Ecoles des chartes»), відомим медієвістом Кішера. Крім Кішера, сильне та глибоке враження справив на нього Поль Мейер, насамперед, його вкрай оригінальне формулювання політичної думки. Зблизився І. Лучицький і з Габрієлем Моно, зятем Герцена, керівником семінарії в «Школі вищих досліджень» («Ecole des Hautes etudes»). У Моно познайомився з науковцями, дослідниками історії Франції Артюром Жірі і Огюстом Моліньє, які незабаром стали для вченого найближчими друзями, допомагали у роботі, підтримували у всьому, ділилися своїми думками та знаннями [3, с. 52].

У 1874 р. відбулися певні зміни у житті І. Лучицького: наприкінці літа цього ж року його було затверджено доцентом на кафедрі загальної історії в Києві [1, с. 376]. У 1877 р. І. Лучицький удостоєний ступеня доктора загальної історії С.-Петербурзького університету [1, с. 376], а ще раніше окремим томом вийшли документи [16, с. 53].

У травні 1875 р. І. Лучицький пережив важливу подію у своєму житті – одруження з яскравою, освіченою жінкою Марією Вікторівною Требінською [17, с. 268]. У 1877 р. у них народився син – Володимир, а у 1880 р. донька – Ольга, а згодом син Микола [18, с. 302, 313].

*Марія Вікторівна Лучицька
(дружина Івана Лучицького)*

*Володимир Іванович Лучицький
(син Івана Лучицького)*

Майже одразу після присвоєння ступеня доктора наук, у 1877 р. І. Лучицький був обраний екстраординарним професором Київського університету Св. Володимира. Тепер ученому доводилося діяти на більш широкій арені, аніж до цього часу, а зокрема в якості члена ради. У Київському університеті Св. Володимира професор читав лекції з «Нової історії» по 4 години на тиждень. Паралельно цей же предмет читав і на Вищих жіночих курсах. З 1879 р. І. Лучицького обрано повітовим і губернським гласним від Золотоніського повіту Полтавської губернії та почесним мировим суддею. У 1882 р. став кавалером ордена Св. Станіслава 3 ступеня [1, с. 376].

Педагогічну діяльність учений тісно пов'язував із благодійною діяльністю, був членом багатьох товариств. Так, ще у 1859 р. у Петербурзі створили «Товариство для допомоги нужденним літераторам та вченим». Товариство почало існувати за рахунок щорічних пожертвувань від Імператора, осіб Імператорського двору, Міністерства народної освіти, а також пожертвувань та доходів від влаштованих Комітетом товариства публічних лекцій, літературних читань, вистав і концертів, що давало змогу товариству надавати допомогу тим літераторам і вченим, які цього потребували, у вигляді довічних пенсій, разової допомоги, допомоги на виховання дітей. А вже з 1884 р. І. Лучицького обрано членом товариства. Вчений постійно сплачував членські внески та брав активну участь у читанні публічних лекцій

[16, с. 59].

У 1901 р. І. Лучицького призначили депутатом від Київського університету Св. Володимира для участі у святкуванні 450-річного ювілею англійського університету в м. Глазго [15, с. 4], і в цьому ж році І. Лучицький отримав диплом почесного доктора університету Глазго [16, с. 60].

У 1906 р. у Києві обмірковувалося питання про заснування українського наукового товариства. І вже у цьому році Статут товариства був підписаний громадивцями, серед яких був І. Лучицький [13, с. 223]. А вже на початку 60-х рр. ліберально-демократична еліта Києва, Одеси, Полтави й Чернігова почала гуртуватися в самодіяльні напівлегальні об'єднання – так звані «громади». Саме у середині 70-х рр., до Київської громади входив і Іван Васильович Лучицький, який був досить активним її діячем.

У цей час І. Лучицький співпрацював із багатьма періодичними виданнями («Киевская старина», «Юридический вестник», «Устой», «Киевское слово», «Громадська думка») та був редактором деяких з них.

Дбав учений і про шкільну освіту. Будучи у 80-х рр. XIX ст. попечителем Троїцького початкового народного училища, неодноразово вимагав кошти із управи на утримання закладу [23, арк. 1]. У спогадах донька О. Лучицька писала: «Іван Васильович був одним із засновників товариства грамотності в Києві і проявляв завжди невтомну енергію, ініціативу й ентузіазм у справі найкращої організації навчання грамоти, планування лекцій і театральних вистав за доступними цінами. Він був редактором газети «Киевские отклики» і постійно писав статті на актуальні життєві питання» [18, с. 355].

Саме викладачі, інтелігенція займалися активною просвітницькою діяльністю. Працюючи викладачем та займаючись просвітницькою діяльністю, І. Лучицький переслідував лише одну мету – формування національної свідомості українського народу.

Ще 1875 р. вченого обрали гласним Золотоніського повітового земства, а у 1876 р. гласним Полтавського губернського земства. І з того часу до останніх днів він їздив кожне літо на засідання Земства [18, с. 296]. З цього приводу дослідниця П. Сохань зазначила: «Будучи гласним Золотоніського повітового і Полтавського губернського земств, І. Лучицький відстоював інтереси селян, сприяв налагодженню шкільної освіти, приділяв увагу створенню земських шкіл. Він виступав за проведення судочинства і викладання у школі українською мовою» [18, с. 7].

У своїй книзі «Владимир Иванович Лучицкий 1877–1949» В. Онопрієнко так характеризує політичну діяльність ученого: «...І. Лучицький був гласним міської думи в Києві. Коли почалася

відома весна 1904 р., він зайнявся агітаційною діяльністю на користь конституційно-демократичних ідей: редагував у Києві газети «Киевские отклики» і «Свобода и право», був членом відомих земських з'їздів, брав участь у професорській Академічній раді, був одним із засновників партії народної свободи, але ні в першу, ні в другу думу І. Лучицькому потрапити не вдалося через створені штучні перешкоди у вигляді судового переслідування одного із редагованих ним органів...» [11, с. 26].

Дослідниця О. Новікова наголосила, що: «Учений відстоював інтереси багатьох соціально незахищених верств населення, опікувався неможливими студентами, робітниками, дітьми хворих працівників. Так, у 1905 р. професор підтримував революційно налаштованих студентів, як конституційний демократ виступав за демократичний устрій країни та проти єврейських погромів у Ніжині та Києві» [18, с. 10].

У 1907–1912 рр. його було обрано депутатом до III російської Державної думи від Києва, з огляду на його членство у Конституційно-демократичній партії. Саме на засіданнях у Державній думі І. Лучицький активно виступав та відстоював питання про створення українських шкіл, введення української мови в судах на Україні, про що, зокрема, говорив у виступі в Державній думі 4 грудня 1909 р. [19, арк. 1–3]. Також він виступав і за українізацію шкіл та патріотично відстоював права всього українського народу [19, арк. 2].

29 грудня 1909 р. Імператорська Академія Наук нагородила І. Лучицького золотою рецензентською медаллю на основі § II «Правил про премії імені М. М. Ахматова» за зроблену ним рецензію на працю О. Ону «Выборы 1789 г. во Франции и указы третьего сословия с точки зрения их соответствия истинному настроению страны. Часть I. Опыт становления метода исследования и критика наказов как исторического источника», (С.-Петербург, 1908 р.). Ахматовську премію отримували за кращі наукові праці, яка була встановлена на честь таємного радника М. М. Ахматова, який заповів свій капітал Академії наук [22, арк. 2].

У 1913 р., за пропозицією Е. Грімма та М. Карєєва, І. Лучицького обрано Почесним членом Петербурзького університету [16, с. 60]. У цьому ж 1913 р., як зазначено у газеті «Речь», колишній член II Державної думи, професор І. Лучицький удостоєний французькою Академією моральних і політичних наук (Academie des sciences morales et politiques) премії імені Одіфре (Auditfret) за роботу про французьке селянство в епоху революції.

У 1917 р. у зв'язку з погіршенням здоров'я поїхав до себе на хутір Каврай Полтавської губе-

рнії. Тут 22 серпня 1918 р. помер.

Громадська, благодійна та соціальна діяльність Івана Лучицького була незмінно спрямована на утвердження демократії та підвищення соціального, культурного рівня життя народу. Нове звернення до особистості ученого дозволяє розширити уявлення про нього.

Тому аналіз соціально-педагогічних поглядів І. Лучицького свідчить, що постановка і вирішення проблем освіти і виховання дітей та молоді педагогом відбувалися під впливом суперечливої суспільно-політичної ситуації в Україні другої половини XIX – на початку XX ст.

Творча спадщина І. Лучицького, багата на цінні педагогічні ідеї з широкого кола проблем педагогічної науки, була важливим чинником освітнього відродження у складних умовах соціально-економічного та громадського життя України того періоду. Вчений дбав про постійне підвищення якості освіти, розширення її змісту, введення нових навчальних предметів, зокрема, курсів з історії країн Західної Європи; підвищення якості фахової підготовки викладачів на основі конкуренції знань і вмінь.

Як гідний приклад для наслідування, І. Лучицький сам володів яскравими дидактичними, академічними, перцептивними, мовними, організаторськими та комунікативними здібностями. Це дало змогу вченому виховати цілу когорту учнів, зокрема, С. Глаголеву-Даніні, Є. Ківлицького, М. Молчановського, В. М'якотіна, Д. Петрушевського, В. Піскорського, Є. Тарле, які перейняли його педагогічний хист та дослідницький нахил, а в подальшому стали видатними діячами освіти, науки та блискучими істориками.

Дбав вчений про видання підручників та періодики присвячених українському питанню. Яскравим свідченням чого є те, що за період з 1882 до 1902 р. І. Лучицький надрукував 32 статті і документальні публікації з історії України, в основному з аграрних, та общинних питань. А праці, присвячені іспанській общині, які він почав писати з часів поїздки в Іспанію у 1882 р., і статті про українські общини виходили паралельно [17, с. 269–270].

Так, у 1889 р. І. Лучицький надрукував у «Юридическом вестнике» статтю «Крестьянское землевладение в Суражском уезде Черниговской губернии в 1767 и 1882 гг.». У 1892 р. В. Науменко опублікував «Киевский Сборник в пользу пострадавших от неурожая» за редакцією І. Лучицького [9, с. 130–139].

У 1895 р. учений надрукував ряд своїх праць, а саме: «Проповедник религиозной терпимости в XVI в.» (Москва, 1895), «По поводу одной исторической легенды» (у збірнику для недостатних студентів Київського університету Св. Володимира, СПб, 1895 р.), «Крестьяне и кре-

стьянский вопрос в Западной Европе» (в «Энциклопедическом словаре Брокгауза») [10, с. 18].

У 1896 р. М. Василенко дав характеристику статті В. Мякотіна «Крестьянское землевладение в Полтавском уезде в 1767 году» (Збірник для незаможних студентів університету Св. Володимира за редакцією М. Карєєва та І. Лучицького), яку подав у журналі «Киевская старина» [8, с. 107–121].

У 1901 р. учений публікує кілька своїх праць, а саме «Из недавнего прошлого (Очерк из истории крепостного права в Малороссии XIX в.» (Київ, 1901), «Документы для истории землевладения и финансов в Малороссии» (в «Чтениях исторического общества Нестора Летописца», 1901), «Тюрго» (в «Энциклопедическом словаре Брокгауза», 1901) [12, с. 38].

За 50 років власної наукової діяльності, вчений видав понад сто досліджень і розвідок, не рахуючи невеликих статей і нотаток [5, с. 6].

Отже, різнопланова діяльність І. Лучицького була співзвучна з його соціально-виховними поглядами, адже протягом всього свого життя вчений намагався піднести соціальний рівень життя українського народу через удосконалення освітньої справи; обґрунтування і поширення ідеї виняткового значення освіти для розвитку суспільства. Також і внесок І. Лучицького у розвиток періодики був неоціненний, адже на шпальтах провідних тогочасних видань друкував статті різнобічного характеру. Насамперед, статті, присвячені українському питанню (мови, школи, території, національної самобутності, економіки) та історії Європи, що є неодмінним компонентом у соціально-виховному потенціалі власного народу.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів означеної проблеми. Подальшого вивчення потребують такі питання, як використання досвіду І. Лучицького в галузі соціального виховання на сучасному етапі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биографический словарь профессоров и преподавателей императорского университета Св. Владимира (1834–1884) / [сост. и издан под ред. ординарного проф. В. С. Иконникова]. К.: Тип-я императорского университета Св. Владимира, 1884. 818 с.
2. В. Сл. и Ф-ко Ф. Из Подольской старины. *Русская старина*. 1911. Т. 147, (сентябрь). С. 385–399.
3. Грушевський О. Пам'яті професора І. В. Лучицького. *Наше минуле*. 1918. № 3. С. 100–105.
4. Иванов Ю. Ф. И. В. Лучицкий – выдающийся ученый педагог и общественный деятель. *Вопросы истории*. 2000. № 2. С. 150–161.
5. Иван Лучицкий. Историк-украинец европейской славы. *Новая зоря*. 1928. № 69. С. 6.
6. Кареев М. И. Пятьдесят лет научной работы И. В. Лучицкого. *Научный исторический журнал*. 1914. № 4. С. 1–5.
7. Лучицкий И. Адам Фергюсон и его историческая теория. *Университетские известия*. 1868. № 9. С. 1–27.
8. Мякотин В. Крестьянское землевладение в полтавском уезде в 1767 году (Сборник в пользу недостаточных студентов университета Св. Владимира под редакцией И. В. Лучицкого и Н. И.). *Киевская старина*. 1896. № 3. С. 107–134.
9. Науменко В. П. Киевский сборник в пользу пострадавших от неурожая / под редакцией И. Лучицкого. *Киевская старина*. 1892. № 7. С. 130–139.
10. Обзорение преподавания в университете Св. Владимира на 1905–1906 учебный год. *Университетские известия*. 1905. № 9. С. 14.
11. Онопрієнко В. І. Владимир Иванович Лучицкий 1877–1949 / [отв. ред. И. И. Мочалов]. М.: Наука, 2004. 283 с.
12. Перечень сочинений и статей напечатанных в 1901 году профессорами и приват доцентами университета Св. Владимира. *Университетские известия*. 1904. № 7. С. 38.
13. Побірченко Н. С. Педагогічна та просвітницька діяльність українських Громад у другій половині XIX – на початку XX століття: [у 2 кн.]. К.: Наук. світ, 2000. Кн. 1: Київська громада. 307 с.
14. Протокол заседания совета императорского университета Св. Владимира 19 ноября 1871 года. *Университетские известия*. 1872. № 1. С. 35–39.
15. Протокол заседания совета императорского университета Св. Владимира 28 февраля 1901 года. *Университетские известия*. 1902. № 8. С. 3–43.
16. Тарле Е. В. И. В. Лучицкий. К пятидесятилетию его научно-литературной деятельности 1863–1913. *Голос минувшего*. 1914. № 1. С. 42–61.
17. Таран Л. В. Иван Васильевич Лучицкий (1845–1918). Портреты историков: время и судьбы: в 2 т. / [отв. ред. Г. Н. Севастьянов и др.]. М.: Иерусалим, 2000. Т. 2: Всеобщая история. С. 267–275.
18. Українознавчі студії та мемуари Івана та Марії Лучицьких (кінець XIX – початок XX ст.): [збірник] / Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, Інститут всесвітньої історії РАН (м. Москва); упорядкув., опрацюв. текстів, вступ. слово, біоґр. та бібліоґр. матеріали О. О. Новікова; голова ред. кол. П. С. Сохань. К.: [б.и.], 2007. 403 с.

АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА

Інститут рукописів Національної
бібліотеки України ім. В. І. Вернадського

Ф. 66. Іван Васильович Лучицький

19. Спр. 255. О постановке и обсуждении вопроса в Государственной думе по украинизации школ 1909 г., 6 арк.
20. Спр. 337–338. Лучицькому И. В. Письмо с просьбой сообщить о своем желании продолжить преподавание в прогимназии и уведомление об увольнении по его просьбе. 23 сентября 1870 г., 9 ноября 1871 г., 2 арк.
21. Спр. 564. Фото. И. Лучицкий и другие ученые в день 40-летнего юбилея Н. Кареева. Вырезка из газет. 1890 г., 3 арк.
22. Спр. 349–350. Уведомление И. Лучицькому от неперемного секретаря Петербургской Академии наук об избрании в свои члены-корреспонденты и о назначении золотой рецензентской медали за оценку сочинения А. М. Ону «Выборы 1789 г. во Франции». 27 декабря 1908 г., 29 декабря 1909 г., 2 арк.
23. Спр. 295. Письмо, сообщения И. Лучицькому от Золотоношской земской управы по поводу строительства на хуторе Каврайском земского народного училища, финансируемого Лучицьким, и о финансовом состоянии училища деревни Троицкой. 10 июня 1887 г., 2 арк.

Ф. VIII. Київський університет

24. Спр. 2852. Біографія професора Лучицького Івана Васильовича. Початок ХХ ст., 2 арк.

REFERENCES TRANSLATED
AND TRANSLITERATED

1. Byohrafycheskyi slovar professorov y prepodavatelei ymperatorskoho unyversyteta Sv. Vladymyra (1834–1884) / [sost. y yzdan pod red. ordynarnoho prof. V. S. Ykonnykova]. K.: Typ-ia ymperatorskoho unyversyteta Sv. Vladymyra, 1884. 818 s.
2. V. Sl. y F-ko F. Yz Podolskoi staryny. *Ruskaia staryna*. 1911. T. 147, (sentiabr). S. 385–399.
3. Hrushevskiy O. Pam'iaty profesora I. V. Luchytskoho. *Nashe mynule*. 1918. № 3. S. 100–105.
4. Yvanov Yu. F. Y. V. Luchytskyi – vydaiushchysia uchenyi pedahoh y obshchestvennyi deiatel. *Voprosy ystoriy*. 2000. № 2. S. 150–161.
5. Ivan Luchytskyi. Istoryk-ukrainets yevropeiskoi slavy. *Nova zoria*. 1928. № 69. S. 6.
6. Kareiev M. I. Piatdesiat let nauchnoi raboty Y. V. Luchytskoho. *Nauchnyi ystorycheskyi zhurnal*. 1914. № 4. S. 1–5.
7. Luchytskyi Y. Adam Ferhison y eho ystorycheskaia teoryia. *Unyversytetskye yzvestyia*. 1868. № 9. S. 1–27.
8. Miakotyn V. Krestianskoe zemlevladyeniye v poltavskom uezde v 1767 roku. Sbornyk v polzu nedostatochnykh studentov unyversyteta Sv. Vladymyra pod redaktsyey Y. V. Luchytskoho y N. Y.). *Kyevskaia staryna*. 1896. № 3. S. 107–134.
9. Naumenko V. P. Kyevskiy sbornyk v polzu postradavshykh ot neurozhaia / pod redaktsyey Y. Luchytskoho. *Kyevskaia staryna*. 1892. № 7. S. 130–139.
10. Obozrenye prepodavaniya v unyversytete Sv. Vladymyra na 1905–1906 uchebnyi hod. *Unyversytetskye yzvestyia*. 1905. № 9. S. 14.
11. Onopriienko V. I. Vladymyr Yvanovych Luchytskyi 1877–1949 / [otv. red. Y. Y. Mochalov]. M.: Nauka, 2004. 283 s.
12. Perechen sochynenyi y statei napechatannykh v 1901 roku professoramy y pryvat dotsentamy unyversyteta Sv. Vladymyra. *Unyversytetskye yzvestyia*. 1904. № 7. S. 38.
13. Pobirchenko N. S. Pedahohichna ta prosvitnytska diialnist ukrainskykh Hromad u druhii polovyni XIX – na pochatku XX stolittia: [u 2 kn.]. K.: Nauk. svit, 2000. Kn. 1: Kyivska hromada. 307 s.
14. Protokol zasedaniya soveta ymperatorskoho unyversyteta Sv. Vladymyra 19 noiabria 1871 hoda. *Unyversytetskye yzvestyia*. 1872. № 1. S. 35–39.
15. Protokol zasedaniya soveta ymperatorskoho unyversyteta Sv. Vladymyra 28 fevralia 1901 hoda. *Unyversytetskye yzvestyia*. 1902. № 8. S. 3–43.
16. Tarle E. V. Y. V. Luchytskyi. K piatydesiatyletyu eho nauchno-lyteraturnoi deiatelnosti 1863–1913. *Holos mynuvsheho*. 1914. № 1. S. 42–61.
17. Taran L. V. Yvan Vasylevych Luchytskyi (1845–1918). *Portrety ystorykov: vremia y sudby*: v 2 t. / [otv. red. H. N. Sevastianov y dr.]. M.: Yerusalyim, 2000. T. 2: Vseobshchaia ystoriya. S. 267–275.
18. Ukrainoznavchi studii ta memuary Ivana ta Marii Luchytskykh (kinets XIX – pochatok XX st.): [zbirnyk] / Instytut ukrainskoi arkheohrafii ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho NAN Ukrainy, Instytut vsesvitnoi istorii RAN (m. Moskva); uporiadkuv., opratsiuv. tekstiv, vstup. slovo, biohr. ta bibliohr. materialy O. O. Novikova; holova red. kol. P. S. Sokhan. K.: [b.y.], 2007. 403 s.

ARKHIVNI DZHERELA
Instytut rukopysiv Natsionalnoi
biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskoho

F. 66. Ivan Vasylovych Luchytskyi

19. Spr. 255. O postanovke y obsuzhdeny voprosa v Hosudarstvennoi dume po ukraynyatsyy shkol 1909 h., 6 ark.
20. Spr. 337-338. Luchytskomu Y. V. Pysmo s prosboi soobshchyt o svoem zhelanny prodolzhyt prepodavanye v prohymnazyy y uvedomlenye ob uvolneny po eho prosbe. 23 sentiabria 1870 h., 9 noiabria 1871 h., 2 ark.
21. Spr. 564. Foto. Y. Luchytskyi y druhye uchenye v den 40-letneho yubyleia N. Kareeva. Vyrezka yz hazet. 1890 h., 3 ark.
22. Spr. 349-350. Uvedomlenye Y. Luchytskomu ot nepremennoho sekretaria Peterburhskoi

Akademyi nauk ob yzbranny v svoi chleny-korrespondenty y o naznachenyy zolotoi retsenzentskoi medaly za otsenku sochyneniya A. M. Onu «Vybory 1789 h. vo Frantsyy». 27 dekabria 1908 h., 29 dekabria 1909 h., 2 ark.

23. Spr. 295. Pysmo, sobshcheniya Y. Luchytskomu ot Zolotonoshskoi zemskoi upravyy po povodu stroytelstva na khutore Kavraiskom zemskoho narodnoho uchylshcha, fynansyruemoho Luchytskym, y o fynansovom sostoianyy uchylshcha derevny Troytskoi. 10 yiunia 1887 h., 2 ark.

F. VIII. Kyivskiy universytet

24. Spr. 2852. Biohrafiiia profesora Luchytskoho Ivana Vasylovycha. Pochatok XX st., 2 ark.